

Jan van Ravenswaaij

Witte angst

roman

Voor Ina, Lotte, Dieuwertje en Jorien

Zeist, 2024

Enige gelijkenis met bestaande personen en/of situaties
berust op louter toeval.

Uitgeverij Valk & Draaij

Eerste druk mei 2024

Tweede druk augustus 2024

Derde druk september 2024

Copyright©: Jan van Ravenswaaij

Schilderij op omslag : Jan van Ravenswaaij

Gedicht op grafmonument: Willem van Toorn

Mijn speciale dank gaat uit naar mijn vrouw voor haar geduld en
naar het bureau **Puur PA**, dat mij met raad en daad heeft
bijgestaan bij de totstandkoming van dit boek.

*ik zou willen
dat ik me mijn toekomst kon herinneren
mijn vergankelijkheid kon bestrijden
de allerlaatste reis kon vermijden*

Jan

Proloog

Wel of niet mijn vader? Zeker weet ik het niet, maar één ding wel: we hebben nooit tegelijkertijd bestaan. Ik was nog niet geboren toen hij, onwetend van mijn aankomend eenmalig bezoek aan deze wereld, op 52-jarige leeftijd in armzalige omstandigheden stierf, helemaal alleen.

Hoewel, helemaal alleen? Sterf je wel helemaal alleen als een poes, het mooiste en geheimzinnigste schepsel dat ik ken, getuige is van het uitblazen van je laatste adem?

Graag had ik hem van alles willen vragen. Het enige beeld dat ik me van hem heb kunnen vormen is grotendeels gebaseerd op een handvol foto's en de publicaties die er over hem in de afgelopen decennia na zijn dood verschenen.

Voor de man die daarin wordt geschetst kan ik wel sympathie opbrengen. Dat wil zeggen: ik zie veel van hem in mijzelf terug, zowel qua postuur als karakter. Het klinkt natuurlijk griezelig ijdel als je zegt dat je voor iemand sympathie op kunt brengen. Wil dat niet meteen zeggen dat je jezelf ook sympathiek vindt? Ik zou zeggen: laat anderen dat maar beoordelen.

Maar bij mijn beeldvorming blijft het verwarrend dat ik moet vertrouwen op beschrijvingen, die gemaakt zijn door personen die zijn werk waarderen, ja, zelfs bewieroken. Logischerwijs waren zij

daardoor eerder bereid zijn imperfecte persoonseigenschappen, die er ongetwijfeld zijn geweest en waarmee hij zijn directe omgeving vergiftigde, kritiekloos goed te praten of dan wel als de nu eenmaal onvermijdelijke offers van het kunstenaarschap te duiden.

En stel ik mezelf de vraag of ik van hem zou hebben gehouden dan vind ik dat moeilijk te beantwoorden. Veelal betekent vader en zoon strijd. De zoon als opvolger. Tussen moeder en zoon daarentegen bestaat veelal een liefde, die van nature vrij is, onvoorwaardelijk.

Zouden we strijd hebben gehad? We hebben, zoals eerder gezegd, niet tegelijkertijd bestaan. Maar als dat wel het geval was geweest, zouden we dan elkaar, in overdrachtelijke zin, ook “gezocht” en “gevonden” hebben?

Wat ik van mijn moeder begreep is dat hij in de laatste fase van zijn leven een gefrustreerd man geworden was. Een einzelgänger, die teleurgesteld was in het leven, maar zich daar weinig over uitsprak. Op het laatst kwam hij tot inkeer, kreeg hij een nieuw inzicht, maar toen restte hem te weinig tijd om het in praktijk te brengen.

Toen ik onlangs de leeftijd bereikte waarop hij stierf, kreeg ik sterk de behoefte mijn (mogelijke) vader te “vinden”. Ik voelde in mij een hernieuwde nieuwsgierigheid opvlammen naar zijn verleden.

Waarom? Zijn verleden was toch al bekend. Al die publicaties. Wat wilde ik dan nog méér vinden? Ik dacht er vaak over na en kwam tot de conclusie dat ik behoefte had zijn “innerlijke stem” te horen. Hoe en wat hij dacht, wat hem werkelijk raakte en bezielde. Onmogelijk natuurlijk. Of toch wel?

Als schrijver heb ik immers de onbegrensde macht hem terug te halen, weliswaar naar een fictionele wereld en waarheid, maar

toch. Ik hoefde daartoe alleen maar de pen op te pakken, als een timmerman zijn hamer, en aan het werk te gaan.

Een boek over hem leek mij dus voor de hand liggen. Een boek waarin ik hem kon scheppen, hem weer tot leven kon wekken in mijn hoofd. De man vinden die verscholen ligt achter het fenomeen die hij werd en nog steeds is. Een boek lang in mijn hoofd met hem optrekken en daarna mijn eigen identiteit afronden.

Ik legde mijn uitgever mijn plan voor. Hoewel er bedenkingen waren, kreeg ik een voorschot en een jaar voor het schrijven.

Als voorwerk herlas ik na zoveel jaren met een vernieuwde blik de publicaties. Kunstenaar of kunstenaar? In de talloze publicaties over hem schemeren tussen de regels de contouren door van een man die leed aan tweeslachtigheid: een enorm plichtsbesef en een diepgeworteld verlangen om hieraan te willen ontsnappen.

Als ik kijk naar zijn werk, in mijn ogen volledig stuk geanalyseerd door kunstrecensenten, zie ik vooral opgekropte gevoelens, emotionele erupties van een zoekende. Een eenzame pionier. Een autodidact die zich een weg baande dwars door het barre landschap van de dwingende conventies die in het gesloten kunstenaarswereldje veelal gelden. Bij die eenzame pionier wilde ik in het hoofd kijken.

Er is destijds helaas ook nog een bundel met korte verhalen van zijn hand verschenen,

Ja, u las het goed. *Helaas*. Zijn weduwe greep schaamteloos alles aan om de hype rond het verhaal van zijn kunstenaarsleven commercieel uit te buiten. De korte verhalen, aangetroffen in zijn nalatenschap, werden door haar bij een uitgeverij aangeboden. Toeval of niet, maar het betrof de uitgeverij waar ik debuteerde en toen nog als schrijver aan verbonden was. Een bevriend redacteur van de uitgeverij, die belast was met de redactie van de verhalen, vroeg mij toen of ik adviserend over zijn schouder mee wilde kijken.

Zodoende kreeg ik inzage in de verhalen voordat ze werden gepubliceerd.

Ik moet bekennen dat ik hem toen te kennen heb gegeven dat wat mij betreft de verhalen het publiceren niet waard waren.

Maar ook bij een uitgeverij moet de schoorsteen roken. De bundel werd uitgebracht en werd een groot succes. Ik had het mis. Zijn bewonderaars lijken van de bundel te smullen. Tot mijn verbazing zijn er inmiddels talloze herdrukken verschenen.

Wat mij destijds stak was het feit dat na de verschijning van de bundel, kwade tongen beweerden dat mijn moeder erachter zat. Zij werd in de roddelpers beticht van commerciële uitbuiting. Ik wist wel beter, maar liet het. Dat leek mij het beste.

Ik weet dat mijn moeder, als een leeuwin haar welpen, hem in de laatste fase van zijn leven met zorg en liefde omringde.

Ze verafschuwde juist de schaamteloze merchandising van zijn kunst, vertelde ze mij later. Volgens haar kwamen deze aantijgingen uit het kamp van zijn weduwe. Wellicht uit rancune. Zijn weduwe was het immers die destijds met alle mogelijke middelen de rechtszaak juridisch traineerde en zo 45 jaar geleden mijn moeder de papieren oorlog verklaarde.

Mijn boek is er dus gekomen. Het was mij niet te doen om het gemis aan de aanwezigheid van een vader “van me af te schrijven”, maar het was juist de bedoeling hem “naar me toe te schrijven”. Tijdens het schrijfproces kon ik hem inlijven in de fictionele waarheid van mijn boek. Ik genoot ervan. Een boek lang werd ik zijn zoon, hij mijn vader.

U zult het boek aanstonds gaan lezen, daar mag ik nu toch voorzichtig vanuit gaan. U heeft het immers in uw handen nu u dit leest.

Fictionele waarheid. Met name zijn gedachten, de dialogen en de situaties zijn uiteraard gefantaseerd. Op deze aspecten heb ik als

schrijver met mijn verbeelding een flinke stempel gedrukt. Ik wilde hem immers een “innerlijke stem” geven, dus moest ik hem “uitvinden”.

Wat mij daarbij erg gesteund heeft is het feit dat mijn moeder mij aldoor verzekerde dat ik als twee druppels water op hem lijk. De foto’s van hem getuigen ervan. Dat stelde me gerust, want wellicht vertoonde mijn innerlijke stem dan ook een grote gelijkenis met die van hem.

Voor het resterend non-fictief gedeelte van het boek heb ik de bestseller “P.A. kwadraat” geraadpleegd. Dit boek, geschreven door zijn psychiater, verscheen ruim twee jaar na het overlijden van “mijn vader”.

Of ik de rol van mijn moeder, de leeuwin met haar welpen, met het schrijven van dit boek heb willen overnemen?

Nee, per se niet. Het boek is niet meer dan het relaas van een vindtocht naar een vader. Een geprojecteerd portret op het doek van mijn verbeelding.

In de verschenen en door mij misprezen verhalenbundel is een verhaaltje niet opgenomen. Logisch, omdat het onvoltooid was. Waarschijnlijk betrof het een eerste schets voor een langer verhaal.

Toen ik dat verhaaltje, niet meer dan een mager aanzetje, destijds onder ogen kreeg, intrigeerde het mij op een of andere manier onmiddellijk.

Waarom eigenlijk? Was het grappig bedoeld of zat er een diepere laag in? Ik kon het niet duiden, maar hoe dan ook sprak het mij aan. Het kwam op mij over als een voorbode, een persoonlijke mystieke boodschap in wording.

Het aanzetje bleef maar in mijn gedachten rondspoken. Het is om die reden dat ik het u, beste lezer, niet wil onthouden en daarom besloot het op te nemen in de proloog van dit boek.

Hieronder, beste lezer, volgt dan het titelloos verhaaltje.

X

Al dagenlang had hij de weersvoorspellingen in de gaten gehouden. Komende vrijdag zou het zover zijn. Er was een zonovergoten dag voorspeld.

Vanaf het hotel was het niet meer dan een halfuurtje lopen. Zijn verkennende zwerftochten in het voorjaar door de uiterwaarden rondom de brug waren zeer nuttig geweest. Hij had de omgeving goed leren kennen en uitgekend hoe hij de plek bij de brug onopgemerkt zou kunnen bereiken.

Het geplastificeerde A4'tje, waarop hij de tekst had geschreven met watervaste inkt had hij zorgvuldig onder zijn trui gestoken toen hij in de vroege morgen, vóór zonsopgang, het hotel dat nog in diepe rust was, verliet.

XX

'Was hij zenuwachtig, gespannen?'

De man achter de receptiebalie van het hotel keek met een denkend gezicht naar de rechercheur, die de vraag had gesteld.

'Nee, hij kwam heel kalm en vriendelijk over. Klonk welbespraakt. Hij zag er wel erg onverzorgd uit. Verweerd gezicht met een baard van een paar dagen. Verwassen kleding. Oh ja, en hij had twee verschillende schoenen aan. Ik dacht nog: vreemd, zo'n versjacherd uiterlijk en dan zo netjes praten. Hij had ook geen bagage bij zich.

Toen ik vroeg naar zijn ID-kaart gaf hij aan dat hij die in de auto had laten liggen. Hij zei dat hij erg moe was van de reis. Of dat met

de ID-kaart tot morgen kon wachten. Hij tikte toen met zijn wandelstok tegen zijn rechterbeen. Hij was nog niet zo lang geleden geopereerd aan de knie, moest ik weten.

Ik overwoog toen nog of het niet verstandiger was om hem vooraf te laten betalen. Toen heb ik hem maar ingecheckt, maar ik had natuurlijk gewoon beter moeten weten toen hij, zoals ik al zei, zo'n vreemde naam opgaf.'

De rechercheur bladerde terug in zijn notitieboekje. 'Ja, dat is wel een heel aparte naam.'

'Maar het meest gekke komt nog. Daar kwam ik pas later achter toen ik het visitekaartje bekeek. Dat had hij me terloops toegestoken. Ik had het achteloos op mijn desk gelegd. Wat ik toen las was zo bizar.'

'Wat was er zo bizar?'

'Onder zijn naam stond in cursief gedrukte woorden: *Handelaar in tijd*. Verder niets. Geen adres, geen telefoonnummer. Ik kon mijn ogen niet geloven, het stond er echt. *Handelaar in tijd*.'

De rechercheur glimlachte met opgetrokken wenkbrauwen. 'Dat meent u toch niet?'

'Echt. Hier, leest u zelf maar.' Hij overhandigde de rechercheur het kaartje.'

'Inderdaad. Wat idioot. Dus u had hem ingecheckt en wat gebeurde er toen?'

'Later die dag zat hij bij het diner in het hotel uitgebreid te tafelen. Hij liet het zich goed smaken. Bestelde bij de sommelier een dure fles wijn, eindigde met cognac en een dure sigaar. Hij knipoogde nog naar me toen hij zag hoe ik hem bespiedde. Het leek alsof hij met die knipoog wilde zeggen: ik zie je denken, ouwe jongen, maar maak je niet druk.

Toen ben ik naar hem toegestapt en vroeg ik om een verklaring van dat visitekaartje. Daar was ik wel nieuwsgierig naar. Hij zal wel

in horloges of klokken of iets dergelijks handelen, dacht ik. Ik zei dat ik het wel een grappig kaartje vond.

Hij keek me toen beledigd aan. Daar was helemaal niets grappigs aan. Ik had het dan ook helemaal mis. Hij handelde niet in tijdwaarnemingsinstrumenten, maar in tijd zélf.

Ik had nog lachend gereageerd. Zo van: dat kunt u toch niet menen. *Handelaar in tijd.*'

De rechercheur knikte instemmend. 'Logisch. Ik zou ook zo hebben gereageerd. En toen?'

'Toen nodigde hij me uit aan tafel, bood me een cognacje aan en begon geanimeerd te vertellen. Ik kon er nauwelijks tussenkomen.

Op serieuze toon, met een stalen gezicht, vertelde hij dat het verhandelen van tijd een gat in de markt is. Hij had jarenlang over de hele wereld gereisd. Gemerkt dat in bepaalde landen men tijd zat had, dat het daar niet stak op een dag of een maand. Dit in tegenstelling tot veel landen, waarin er juist een chronisch gebrek aan tijd is.

Neem alleen al als voorbeeld ons land. Iedereen komt overal tijd tekort. Vandaar die opgefokte haast waar iedereen mee behept schijnt te zijn. Een leven onder het juk van "moeten en deadlines". En als er dan even tijd is, neemt men niet de tijd om het te besteden, want er moet gepland worden.

Ik hoorde zijn passievol betoog met stijgende verbazing aan. Hij bestelde toen nog twee cognacjes en weer zo'n dure sigaar en stak die op.

Toen hij zijn eerst trek had genomen ging hij verder met zijn verhaal. Dat er zoveel soorten tijd zijn: *verloren tijd, verspilde tijd, voorbije tijd, vergeten tijd, extra tijd*. En al die soorten tijd worden elke dag in klokken vernalen. Dan is het toch niet gek dat er een chronisch tekort aan ontstaat.

En zo was hij op het idee gekomen. Hij importeert nu tijd uit landen waar er een overschot aan is en verhandelt het vervolgens.

Kwestie van vraag en aanbod. En de vraag is groot, al vanaf het eerste moment dat hij zijn handel startte.

Hij lachte even toen hij dat zei. Hij keek toen vergenoegd naar de brandende punt van zijn sigaar, alsof hij keek naar de cijfers van zijn bankrekening. Toen vervolgde hij weer zijn verhaal.

Het was gouden handel. Dat hij daar niet eerder op was gekomen. Maar let op: hij handelde niet in *gestolen tijd*. Daar wilde hij zijn handen niet aan branden, hij was geen heler.

Of het door de cognacjes kwam weet ik niet, maar ik kreeg steeds meer schik in die kerel met zijn absurd verhaal, dat nog verder ging.'

De rechercheur keek de man achter de balie even verwijtend aan. 'Absurd verhaal? Ik zou zeggen: kroegpraat, afdeling sterke verhalen. Vond u dat ook niet? U had toen toch al beter moeten weten.'

'Natuurlijk dacht ik dat ook, maar tegelijkertijd was ik ook benieuwd of het verhaal nog verder ging en dat gíng verder.

Hij zei dat hij vandaag helemaal uit de kop van Groningen kwam, uit het gehucht Doodstil.

Dat was heel bijzonder geweest. Hij had daar een wetenschapper bezocht op zijn sterfbed. De goede man stond juist op het punt een grote ontdekking te doen toen het noodlot toesloeg. Toen had hij de stervende, twee maanden *extra tijd* geschonken. Let wel: geschonken, niet verkocht. De vrouw van de stervende had daar wel op aangedrongen, maar hij had het niet over zijn hart kunnen krijgen er geld voor te vragen.

Hij had nu eenmaal een zwak voor de wetenschap. Kwam eigenlijk door zijn oude heer. Die was ook wetenschapper, nou ja, eigenlijk uitvinder. Op een dag had hij zichzelf uitgevonden, werd hij eindelijk wie hij wilde zijn. Maar een dag na zijn uitvinding overleed hij. Ben je eindelijk jezelf, gebeurt er dat. Gewoon, domme pech, ergens op de verkeerde plek en tijd zijn. Een tram. Trams

rijden altijd op tijd. Nadat hij dit verteld had, zuchtte hij een paar keer diep en viel even stil.

Toen nam hij een slok van zijn cognac en bekende toen met een weemoedige blik in zijn ogen, dat hij die man in Doodstil natuurlijk heel veel geld had kunnen vragen. *Extra tijd* is namelijk superduur, moest ik weten. Dat ligt niet zomaar voor het oprapen. Maar ja, de wetenschap, dan moest hij altijd aan zijn oude heer denken.

Wat een vreemde grappenmaker, dacht ik. Ik keek nog wel een paar maal argwanend om me heen of er ergens een verborgen camera was. Wat een kerel! Maar ik kreeg ondertussen ook wel steeds meer het gevoel dat er iets niet pluis was. Was het wel een grappenmaker? Het zou weleens zo'n eetpiraat kunnen zijn, dacht ik nog even.

De volgende morgen verscheen hij niet aan het ontbijt en toen heb ik de huishoudelijke dienst gebeld om met spoed op de kamer te gaan kijken, omdat ik het niet vertrouwde.

En ja, hoor. De vogel was gevlogen. De huishoudelijke hulp vond zijn wandelstok in de garderobekast. Gek, want ik had hem wel mank zien lopen. Zal wel bij zijn oplichterstruc gehoord hebben, redeneerde ik. Anders vergeet je zo'n stok toch niet. Oh ja, de huishoudelijke hulp had ook briefjes gevonden. Ze waren geplakt op de badkamerspiegel. Op elk briefje stond een woord geschreven.'

'Welk woord?'

'Geen idee. Ze had de briefjes weggegooid. Ze wist niet wat het woord betekende. U moet weten, ze is Pools en nog maar net als uitzendkracht in Nederland werkzaam. De wandelstok heeft ze wel bij mij afgegeven. En toen heb ik jullie gebeld om aangifte van fraude te doen. Naar dat geld kan ik natuurlijk fluiten, maar dat ik er zo ingestonken ben. Daar kan ik nog steeds niet over uit.'

'Ja, dat begrijp ik, maar u moet maar zo denken: het gebeurt ons vroeg of laat allemaal een keertje. U bent niet de eerste en zult ook niet de laatste zijn. Oplichters zijn zo gewiekst.'

‘Ik hoop dat jullie in ieder geval kunnen voorkomen dat hij dit kunstje nog bij collega’s gaat flikken.’

XXX

Een week later.

‘Jezus vond hem.’

‘Jezus?’ De rechercheur stopte met schrijven en keek verbaasd op.

‘Mijn hond. Ja, ik zie u denken. Rare naam voor een hond. Moet ik ook steeds uitleggen, maar dat ga ik nu niet doen. Dat is een lang verhaal.’

‘Oké, zoals u wilt. Gaat u verder.’

‘Ik laat Jezus hier langs de rivier altijd elke ochtend uit voordat ik naar mijn werk ga. Meteen een beetje genieten van de zonsopgang, vooral vanmorgen. Prachtig! Dat goudgele zonlicht over de uiterwaarden en de rivier. Zo betoverend. Ik woon hier al lang, maar ik krijg er nooit genoeg van. God doet goed zijn best vandaag, dacht ik nog. Heeft u het ook gezien?’

‘Nee, helaas niet. Mijn dienst begon om negen uur. Maar wat gebeurde er toen?’

‘Jezus bleef maar blaffen daar bij de oever.’ Hij wees naar de witte tent van de forensische dienst, die beneden aan de dijk was opgezet. Een gedeelte van de dijkhelling was afgezet met rood-wit lint. Links op de achtergrond, in de verte stroomopwaarts, waren de stalen bogen van de brug zichtbaar.

‘Ik stond op het wandelpad, ongeveer hier waar we nu staan.’

‘Hoe laat was dat?’

‘Dat zal ongeveer half zeven zijn geweest, want om zeven uur rij ik altijd weg naar mijn werk.’

‘Mag ik vragen wat voor werk u doet?’

‘Ik werk bij een uitgever van evangelische literatuur.’

De rechercheur knikte begripvol. Hij kon de man nu plaatsen in een vakje in zijn hoofd. Hij maakte wat aantekeningen in zijn notitieboekje.

‘Gaat u verder?’

‘Ik dacht meteen: wat gek. Jezus reageerde niet op mijn commando, wat hij anders altijd doet. Hij bleef maar blaffen. Toen ben ik gaan kijken. Ik schrok enorm toen ik het lichaam zag drijven tussen het riet. En volgens mij had ik die man wel eens zien lopen hier in het dorp. Maar ik kan me natuurlijk ook vergist hebben, want ik durfde maar heel even te kijken. Toen ben ik direct naar huis gegaan om jullie te bellen.’

‘U had hem wel eens zien lopen, zei u. Heeft u toen iets bijzonders aan hem gemerkt?’

‘Nee, niet echt. Ja toch. Hij droeg een knalgele winterjas, die hem veel te groot was. Dat was wel opvallend.’

XXXX

Omdat de politie nog volledig in het duister tast naar de identiteit van het levenloze lichaam dat is gevonden in het.....

En hier, beste lezer, eindigt het verhaaltje abrupt.

Ik heb nog vele pogingen ondernomen om het verhaal te voltooien, maar mijn gefantaseerde aanvullingen liepen de raadselachtigheid van het oorspronkelijk opzette hinderlijk voor de voeten. Juist die raadselachtigheid in het geschrevene trok mij aan.

Wat stond er bijvoorbeeld vermeld op dat A-4tje? En dan dat gekke hoofdpersonage met zijn visitekaartje. Waarom?

Uiteindelijk kwam ik met een geruststellende gedachte tot de conclusie dat sommige zaken nu eenmaal mooier zijn als ze in hun onvoltooide staat blijven.

“Zo schrijvertje, nu genoeg geproloogd” hoor ik u nu denken en u heeft daar natuurlijk een punt.

Daarom nodig ik u nu van harte uit om samen met mij de komende bladzijden de fictieve reis te maken in het hoofd van mijn “mogelijke vader” en in de hoofden van hen die hem vooral in zijn laatste fase van zijn leven omringden.

1

Hij had zich stellig voorgenomen zijn gewoonte, in de ochtend schrijven en in de middag experimenteren met schilderen, niet door de nieuwe ontstane situatie te laten beïnvloeden.

Juist nu was er niet langer plaats voor zijn laffe faalangstige uitvlucht: een stukje gaan wandelen of fietsen om maar niet achter zijn bureau of ezel plaats te hoeven nemen.

Voor uitstelgedrag met valse voorwendzelen was nu geen tijd meer. Aan het werk moest hij. De dagelijkse routine zou hem bovendien de nodige houvast en structuur geven.

Hij nam het boek met het verhalend gedicht “Mei” uit zijn boekenkast en las de eerste twintig versregels hardop voor.

Het was het jaarlijks terugkerend ritueel als de maand mei was aangebroken. Hij had het lijvig gedicht van een nog jonge Herman Gorter ooit in zijn jongere jaren helemaal gelezen. Betoverd door het werk had hij zich toen voorgenomen om er een traditie van te maken de eerste twintig dichtregels jaarlijks te lezen als de maand mei begon. En de laatste jaren had hij zelfs besloten die twintig regels hardop te lezen en zo te laten klinken tegen de muren van zijn werkkamer. Als een luid eerbetoon aan de auteur.

Toen de laatste woorden waren verklonken, zette hij het boek weer terug op zijn vaste plek in de boekenkast en nam plaats achter zijn bureau en opende op zijn onlangs aangeschafte computer in de map: *Verhalenbundel: werktitel “oefening baart kunst”* het bestand

verhaal 1. Hij had het verhaaltje een week geleden in zwart potlood geschreven, en gisteren onderworpen aan een redigeersessie met rood potlood en daarna uitgetypt op de computer.

Hij begon te lezen:

Verhalenbundel
Werktitel: oefening baart kunst

Verhaal 1

De jas

December, jaren zestig vorige eeuw. Het was nog donker toen Erik Jan uit zijn bed stapte en met blote voeten huiverend over het ijsskoude zeil van zijn slaapkamer naar het raam liep en de gordijnen openschoof.

De ruiten waren overwoekerd met ijsbloemen. Het had voor de tweede nacht streng gevoren. De winter was vroeg ingevallen.

Hij ademde een gaatje op het glas en spiedde erdoor naar buiten. Het veld achter de huizenrij waarin hij woonde was helemaal wit van de vorst. In de verderop aan het veld gelegen woonhuizen waren hier en daar al de lichten opgestoken.

Een man liet zijn hond uit, een zwarte hond die nu extra opviel op het witte veld. Het was de man van wie het verhaal rondging dat hij een “kwade dronk” had. Erik Jan wist niet wat dat betekende. Kun je van drinken kwaad worden? Hij had de man één keer kwaad gezien. Het was met oud en nieuw. Jongens staken toen vuurwerk af vlakbij zijn geparkeerde tankauto met teer, waarop hij chauffeur was. Maar hij dronk toen niets. Zijn gebalde vuisten waren leeg.

Erik Jan was deze morgen vroeger opgestaan dan normaal, want vandaag had hij de wekelijkse les Frans, die al om acht uur begon, voorafgaande aan de reguliere lessen. De lessen Frans werden gegeven door meester De Koning, die zich tijdens de les uitsluitend met monsieur Le Roi liet aanspreken.

In de huiskamer beneden hoorde hij de klep van de kolenkachel dichtslaan. Zijn moeder was al op. Zijn vader sliep nog. Hij had vannacht gewerkt en dan moest Erik Jan altijd opletten dat hij geen lawaai maakte op de overloop en trap.

Even later zat hij aangekleed beneden aan tafel onder de lamp en at de boterhammen die zijn moeder had gesmeerd. Hij keek naar de dansende vlammen achter de micaruitjes van de kolenkachel, dat was zo gezellig om te zien. Het voelde al wat behaaglijker in de kamer.

Toen het tijd werd om naar school te gaan, pakte zijn moeder hem bij de keukendeur nog extra in met de zelfgebreide wollen das en muts. De twee warme wanten, die ze had opgewarmd op de kachel, voelden aan zijn handen aan als de warme kadetjes, die hij zaterdagochtend altijd mocht halen vóór openingstijd, achterom in de bakkerij van Bakker Blom, waar het altijd zo lekker rook naar vers brood en koekjes.

'Je hebt toch wel die wollen borstrok aangedaan, die ik klaar heb gelegd?' vroeg zijn moeder. Toen hij knikte, boog zijn moeder zich voorover en gaf hem een kus op zijn voorhoofd. 'Goed zo, ga nu maar, dan ben je ruim op tijd. En goed je best doen, hoor.'

Het plekje op zijn voorhoofd waar zijn moeder een kus had gedrukt voelde onderweg aan als een warme troostende pleister.

Bij school aangekomen zag hij dat de meeste klasgenoten er al stonden. Ook Mirjam, ze stond bij een groep meisjes waarvan één bezig was met het opzeggen van Franse woordjes.

Mirjam had hem vluchtig aangekeken toen hij haar passeerde om zich te voegen bij het groepje jongens, dat verderop druk stond te praten.

Mirjam, wat was dat toch, wat trok hem zo in haar aan? Hij dacht aan afgelopen zomer toen hij haar tijdens de driedaagse schoolreis van de vijfde klas had gezien in de slaapzaal van de meisjes, die bezig waren zich aan te kleden voor het ontbijt. De deur had opengestaan toen hij langsliep. Hij kon het niet helpen een blik naar binnen te werpen en toen had hij haar zien staan.

Ze droeg een zwarte, iets doorschijnende maillot waaronder de contouren van haar ondergoed vaag zichtbaar waren. Daarboven droeg ze een witte blouse waarvan de twee bovenste knopen los waren. Onderaan waren de boordpunten ter hoogte van haar navel tot een vlinder geknoopt. Onder haar sleutelbenen en het kuiltje ertussen, dat nog net zichtbaar was boven het laatste dichte knoopje, tekende zich twee welvingen af. Was hij haar van af dat moment anders gaan zien? Kreeg hij daardoor telkens als hij haar zag zo'n onverklaarbaar warm gevoel in zijn maagstreek, alsof er daar kooltjes brandden?

Hij voelde een hand op zijn schouder, draaide zich om en keek recht in de ogen van Mirjam.

'Hallo Erik Jan,' zei ze. 'Heb je het niet koud zo met alleen een trui?' Met haar vingers begon ze te plukken aan zijn Noorse trui, ter hoogte van zijn borst, daar waar hij de uiteinden van zijn wollen das onder had.

'Nee hoor, en ik heb ook nog deze dikke wollen das om,' antwoordde hij, terwijl hij zijn schooltas oppakte en voor zich neerzette. Achter haar zag hij dat de meisjes van het groepje, dat ze zonet had verlaten, giechelend naar hem lachten.

'Maar het vriest al flink. Iedereen doet toch een winterjas aan met deze kou. Waarom heb jij geen jas aan?'

Intussen nam het gepluk aan zijn trui in hevigheid toe. Het was alsof ze zijn antwoord ergens daar uit zijn borstkas wilde plukken. Haar gezicht was nu zo dichtbij dat hun ademwolkjes elkaar raakten.

Weer dat gevoel in zijn maagstreek. Hij voelde zich verlegen en onzeker, maar vooral ongemakkelijk door haar nabijheid. Wat moest hij antwoorden?

Om tijd te winnen keek hij even onverschillig om naar de jongens, die inmiddels een eindje verder op waren gaan staan. Waarom deden zij dat? Wisten zij van zijn gevoelens?

'Nee, ik heb geen winterjas en ik wil er ook geen,' antwoordde Erik Jan. 'Ik heb in de winter liever een dikke trui aan met een blouse en daaronder een extra hemd. Dan kan ik me beter bewegen,' loog hij, denkend aan wat zich een week geleden thuis had afgespeeld:

Op aandringen van zijn moeder (het was nu opruiming) had zijn vader hem voor de aanschaf van een nieuwe winterjas, de oude was inmiddels te klein geworden, achter op de brommer meegenomen naar de plaatselijke "Winkel van Sinkel", waarvan de eigenaar een kennis van hem was.

Na wat passen van verschillende modellen, stond Erik Jan even later voor de passpiegel in een donkerblauwe nylon jas met stiksels in de vorm van ruitjesdrop. De jas had een capuchon en een ritssluiting, die verscholen was achter een overslag met drukknopen. 'Absoluut winddicht en lekker warm door de molton voering,' prees de verkoper, die achter hem stond. Erik Jan keek naar zijn fors toegenomen spiegelbeeld en liet zijn vader merken dat hij de jas veel te groot vond en daardoor ook niet lekker zat.

'Ik zou geen maatje kleiner nemen,' adviseerde de verkoper zijn vader. 'Vergeet niet dat hij in de winter er ook nog een dikke trui onder moet kunnen dragen. Neem je een maat kleiner, dan trekt de

jas zo bij de oksels. Bovendien zou ik hem ook een beetje op de groei kopen. Zo'n gezonde jongen als hij groeit nog als kool.' De verkoper streek bij de laatste woorden even met zijn hand door het haar van Erik Jan.

Maar Erik Jan dacht: er passen wel drie Noorse truien onder en hij zou misschien nog wel drie jaar moeten doorgroeien en dan nog zou de jas waarschijnlijk te ruim zitten.

Een beetje op de groei. Dat was de ongeschreven wet, die bij elke aankoop van kleding of schoenen onverbiddelijk van kracht was, begreep Erik Jan pas vele jaren later.

Zo kocht zijn vader volgens deze ongeschreven wet voor Erik Jan eens een paar voetbalschoenen van het merk Honved.

Deze waren zodanig "op de groei" aangeschaft, dat Erik Jan op het voetbalveld bij het snel aanzetten tot een sprint vaak uit de schoenen slipte. En bij een forse uithaal voor een pass of een schot op doel vloog de rechterschoen om de haverklap uit om vervolgens, in het gunstigste geval, een meter of tien verderop neer te komen, maar vaker nog trof de schoen het lichaam van een teamgenoot of een tegenstander, één keer zelfs de scheidsrechter.

Wel twee maten te groot waren ze. Ondanks twee paar extra dikke wollen sokken onder de voetbalkousen en het extra hard aantrekken van de veters, bleven de schoenen als twee vreemde losse dingen aan zijn voeten bengelen.

Thuisgekomen wilde Erik Jan de jas niet meer aandoen om te laten zien aan zijn moeder.

'Trek hem nou even aan, dan kijkt mama zelf even,' drong zijn moeder aan. Na veel gemok stond hij even later in de huiskamer met de jas aan. De uiteinden van de mouwen moest hij een flink eind omslaan om zijn handen vrij te maken.

'Hij is inderdaad wat aan de ruime kant.' Zijn moeder wisselde even een blik met zijn vader en vervolgde: 'maar om nou te zeggen,

dat het echt opvalt! En je groeit zo hard de laatste tijd, dus hij gaat vanzelf wel beter zitten.'

'Dat hij wat ruim zit is alleen maar goed,' vulde zijn vader aan. 'Dan zit er een luchtlaag tussen de jas en je lichaam en dat isoleert!'

'Als jullie maar weten, dat ik niet in zo'n tent naar school ga!' had Erik Jan nijdig gezegd. Met veel vertoon had hij de jas uitgetrokken.

Gelukkig had Mirjam het voortdurend plukken aan zijn trui gestaakt toen ze zei:

'Dus je vindt het gewoon niet fijn om een jas aan te hebben. Apart, hoor!' Ze keek hem vragend aan en maakte intussen haar paardenstaart los, hield het elastiek tussen haar lippen geklemd en streek vervolgens met beide handen het haar strak langs zij haar hoofd en vormde het opnieuw tot een paardenstaart en bracht het elastiek weer aan. Erik Jan zag geen verschil met haar vorige kapsel. De handeling van zonet leek volkomen nutteloos, maar kon wat hem betreft niet genoeg herhaald worden. Eindeloos kon hij blijven kijken naar meisjes die met hun handen door hun haren streken. Wist Mirjam dat soms?

'Nou ja, ik heb natuurlijk wel een zomerjas,' zei Erik Jan. 'Maar die doe ik alleen aan als het erg hard regent. Anders word je natuurlijk drijfmat.'

'Maar als er 's winters natte sneeuw valt en je loopt dan zoals nu in je trui, dan word je toch ook nat?'

Haar redenering klopte. Hij wist dan ook niet meteen een antwoord te geven, voelde zich in het nauw gedreven en vervloekte zichzelf om zijn weerbarstige gedrag van een week geleden. Als hij toen niet zo dwars had gelegen dan had hij nu een jas aan gehad en had ze misschien hooguit gevraagd: "Goh, heb je een nieuwe jas, maar is ie niet wat te groot?"